

साहित्यशास्त्रावलोकः - I

Programme(s) in which it is offered: Ph.D.Course Work

Course Category:	Schedule of Offering:
Course Credit Structure: 4	Course Code: SKT8112
Total Number of Hours: 60	Contact Hours Per Week: 4
Lecture: 4 Hrs	Tutorial: None
Practical: None	Medium of Instruction: Sanskrit
Date of Revision:	Skill Focus: Employability
Short Name of the Course: SSA1	Course Stream (Only for Minor Courses):
Grading Method: Regular	Repeatable: Credit/Audit/Non Repeatable
Course Level: Advanced	

Course Description

This course is offered as a Course work for Ph.D. students. It is focused on the Shastric Concepts of Sahitya.

Course Introduction

साहित्यं नाम प्रथते किञ्चन शास्त्रं यत्र काव्यानां गुणदोषविवेचने अत्यावश्यकानि रस-भाव-ध्वनि-अलङ्कारादीनि तत्त्वानि व्यवस्थितेन विधिना विचार्यन्ते । अस्य शास्त्रस्य अध्ययनं न केवलं काव्यानां किन्तु सर्वविधस्यापि साहित्यस्य औचित्ययुक्तायां समीक्षायां रचनायां वा अनुपमं साहाय्यं विदधाति । तस्मादिदम् अवश्यमध्येयं जिज्ञासुभिः । तदेतन्मनसि कृत्वा साहित्यशास्त्रस्य स्फुटं ज्ञानं साङ्गम् अध्येतुं प्रापयितुम्, Ph.D.Coursework इत्यङ्गतया 'साहित्यशास्त्रावलोकः - I' इतीदं पत्रं निर्दिष्टमस्ति । अत्र च काव्यलक्षणप्रयोजनादिकं ध्वनिः अलङ्कारः वक्रोक्तिः औचित्यं चैते अस्मिन् पत्रे सङ्गृहीताः भविष्यन्ति ।

अस्मिन् पत्रे आदौ तावत् काव्यं नाम किमिति जिज्ञासां समारभ्य तत्कारणप्रयोजनादीनि विमृश्यन्ते । तदनु शब्दवृत्तयः, ध्वनेः लक्षणं प्रभेदाश्च, मुख्यतमाः अलङ्काराश्च विस्तरेण विचार्यन्ते । औचित्यं वक्रोक्तिः चेत्येतावपि सम्प्रदायौ अत्र यथाप्रसङ्गं परिचाय्येते । एतेषाम् अंशानाम् अध्ययनावसरे विद्यार्थिनः अन्येष्वपि साहित्येषु तत्तद्विषयकं विचारं यथा विदध्युः तथा करिष्यते । अनया पद्धत्या एते विचाराः तैः सुगृहीताः भविष्यन्ति ।

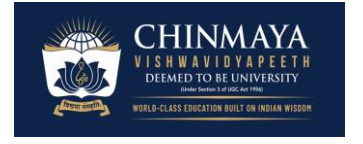
Course Objective

अस्य पत्रस्य अध्ययनेन विद्यार्थिनः –

- कस्यचन काव्यस्य नाट्यस्य साहित्यस्य च विमर्शः केनाधारेण कथं कर्तव्यः इति ज्ञास्यन्ति
- साहित्यशास्त्रस्य प्रमुखाणां तत्त्वानां परिचयं प्राप्स्यन्ति ।
- शब्दः वाक्यं वा कथम् अर्थान् अवगमयति इति प्रक्रियां विज्ञातुम्, अभिप्रेतान् अर्थान् स्ववाचि समुचितं निवेशयितुं च समर्थाः भविष्यन्ति ।

Version No:

Approval Date:

- काव्येषु अलङ्काराणाम् अभिज्ञाने क्षमाः भविष्यन्ति । स्वरचनासु वचोवैचित्र्यम् आनेतुम् अधिकान् मार्गान् प्राप्स्यन्ति च ।
- कस्यचन काव्यस्य साहित्यस्य वा व्यवस्थिते विमर्शने आवश्यकीः सामग्रीः लप्स्यन्ते तत्प्रक्रियायां कुशलाश्च सम्पत्स्यन्ते ।

Course Outcome

- Students will be able to differentiate the poetry works from general Sanskrit literature.
- Students will be able to analyse the beauty components of the Sanskrit poetry.
- Students will be able to identify the alankaras in the various poetries.
- Students will be able to identify the specific classification of the Sanskrit poetry.

PO-CO Mapping

PO-CO Mapping Matrix

CO/PO Mapping	PO1	PO2	PO3	PO4	PO5	PO6
CO1	√					
CO2			√			
CO3			√			
CO4	√					
CO5						

Prerequisites and other constraints

पत्रमिदं संस्कृतमाध्यमेनैव प्रवर्तते इत्यतः संस्कृतावगमनसामर्थ्यम् अनिवार्यम् । परीक्षास्वपि संस्कृतमेव माध्यमो भविष्यति । कानिचन काव्यानि (संस्कृतकाव्यानि अन्यभाषाकाव्यानि च काव्यसौन्दर्यदृष्ट्या पठितपूर्वाणि चेत् महते लाभाय स्यात् ।

Pedagogy

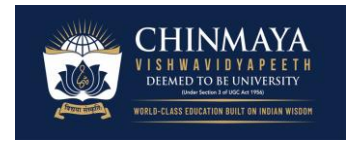
निर्दिष्टविषयकेन्द्रितम् अध्यापनम् अत्र प्राधान्येन प्रवर्तते । दृश्यश्रव्यमाध्यमा अपि यथाप्रसङ्गम् उपयुज्यन्ते । केचन अंशाः पूर्वसिद्धतापुरःसरं छात्रैरेव प्रस्तोष्यन्ते । छात्राणां हिताय सुखबोधाय च विशिष्टोपन्यासादयः अन्येऽपि अंशाः कदाचित् स्थानं भजेरन् ।

Suggested Reading:

Kuvalayananda of Appaya Dikshita, (2006), Jaya Shankar Lal Tripathi, Chowkhamba Sanskrit Series Office, Varanasi

Version No:

Approval Date:

Kavyaprakasha of Mammata, (2008), Parimal Publications, New Delhi
Dhvanyaloka of Anandavardhana, (2013), Shiv Prasad Dwivedi, Chaukhamba
Surbharati Prakashan, Varanasi

Kavyamimamsa of Rajashekara, (2014), Sri Krishna Mani Tripathi, Chaukhamba
Surbharati Prakashan, Varanasi

Sahityadarpana of Vishwanatha, Chowkhamba Sanskrit Sansthan, Varanasi

Choudary, Satya Dev. Glimpses of Indian Poetics. New Delhi: Sahitya Akademi. 2002.

Deshpande, Ganesh Tryambak. Indian Poetics (trans. Jayant Paranjpe) Bombay:
Popular Prakashan. 2009.

Ganesh.R. Alamkaarashastra. (trans. M.C.Prakash) Bengaluru: Bharatiya Vidya
Bhavan. 2010.

Raghavan.V. Some Concepts of the Alankara Sastra. Madras: Vasanta Press.
1941/2005.

Sreekantaiyya,T.N. Indian Poetics. (trans. N.Balasubrahmanya) Bangalore: Sahitya
Akademi. 2001.

Evaluation Pattern

Evaluation Matrix

	Component Type	Weightage Percentage	Total Marks	Tentative Dates	Course Outcome Mapping
Continuous Internal Assessment (CIA) Components*	Assignments (4)		60		
	Term Paper (1)		40		
TOTAL			100		

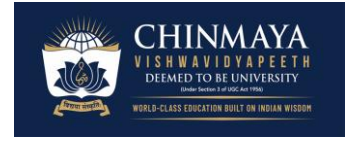
* The assignments involved in CIA will be subject to plagiarism checks. A submission with unexplained similarities exceeding 30% for Undergraduate courses, 20% for Postgraduate courses and 10% for PhD courses will be reverted for resubmission. The final submission is subject to score penalization as defined by the course instructor at the start of the course, with a clear communication of the same to all the registered candidates.

Note:

1. Course Outcome mapping of this matrix should match with the PO-CO Matrix.
2. The component type is based on the course and the instructor.

Version No:

Approval Date:

3. The Weightage Percentage for the internal components should be calculated based on the total CIA marks.

Module Sessions

Module 1 – काव्यम् – किम्? केन? किमर्थम्?	12
Topics –	
काव्यलक्षणम् (भामहः, मम्मटः, विश्वनाथः जगन्नाथः अर्वाचीनाश्च)	03
काव्यपुरुषोत्पत्तिः	01
काव्यकारणम् (दण्डी, मम्मटः, राजशेखरश्च)	01
कारयित्री – भावयित्री	01
काव्यप्रयोजनम् (मम्मटः विश्वनाथश्च)	02
साहित्यशास्त्रस्य सङ्क्षेपः इतिहासः	04

Reading:

काव्यप्रकाशः (2008), Parimal Publications, New Delhi
साहित्यदर्पणः
साहित्यवल्ली
काव्यमीमांसा

Activities:

Assignment: कविसमयानां सङ्ग्रहः, प्राचीनेषु आधुनिकेषु च काव्येषु तेषां प्रयोगश्च

Module Outcomes

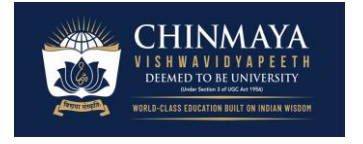
एतस्य पाठ्यक्रमभागस्य अध्ययनेन छात्राः

- प्राचीनानां मतानुसारं काव्यलक्षणम्, काव्यकारणम् इत्यादीन् अंशान् जानन्ति ।
- एतेषां तत्त्वानां काव्यभागेषु समन्वयनं कर्तुं प्रभवन्ति ।

Module 2 – शब्दवृत्तयः	12
Topics –	
अभिधा	01
लक्षणा (मम्मटः वामनश्च)	01
मम्मटेन प्रोक्ताः लक्षणायाः प्रभेदाः	02
व्यञ्जना – विश्वनाथः	01
शाब्दी व्यञ्जना आर्थी व्यञ्जना च	02
ध्वनिः (आनन्दवर्धनः)	01

Version No:

Approval Date:

ध्वनिकाव्यम् (आनन्दवर्धनः) 02

काव्यानां वर्गीकरणम् (आनन्दवर्धनः) 02

Readings -

काव्यप्रकाशः of मम्मटभट्टः, (2008), Parimal Publications, New Delhi

काव्यालङ्कारसूत्रवृत्तिः of वामनः,

ध्वन्यालोकः,

Activities:

Assignment: आधुनिके कस्मिंश्चन साहित्ये लक्ष्यार्थ-व्यङ्ग्यार्थानां समीक्षणम्

Module Outcomes

एतस्य पाठ्यक्रमभागस्य अध्ययनेन छात्राः

- प्राचीनानां मतानुसारं शब्दवृत्तयः, ध्वनिः इत्यादीन् अंशान् जानन्ति ।
- एतेषां तत्त्वानां काव्यभागेषु समन्वयनं कर्तुं प्रभवन्ति ।

Module 3 – ध्वनिप्रभेदाः 16

Topics –

लक्षणामूलध्वनिः 02

- जहत्स्वार्थः – अविवक्षितवाच्यः
- अजहत्स्वार्थश्च – विवक्षितान्यपरवाच्यः

अभिधामूलध्वनिः 04

- संलक्ष्यक्रमः
 - शब्दशक्तिमूलध्वनिः
 - अर्थशक्तिमूलध्वनिः
 - वस्तुध्वनिः अलङ्कारध्वनिश्च

● असंलक्ष्यक्रमः 02

- भावध्वनिः रसध्वनिः इत्यादयः

● व्यञ्जकः – ध्वनिः 02

● ध्वनिविरोधिनः 02

- कुन्तकः

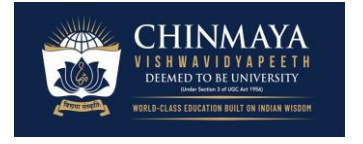
- महिमभट्टः

● औचित्यम् 02

● उपसंहारः 02

Version No:

Approval Date:

Readings -

साहित्यदर्पणः
ध्वन्यालोकः

Activities:

Assignments:

कस्मिंश्चन काव्ये ध्वनिप्रभेदानाम् अभिज्ञानम्

Module Outcomes

एतस्य पाठ्यक्रमभागस्य अध्ययनेन छात्राः

- ध्वनिभेदान् जानन्ति ।
- ध्वनिविरोधिनः जानन्ति ।
- ध्वनिभेदानां काव्यभागेषु समन्वयनं कर्तुं प्रभवन्ति ।

Module 4 – सादृश्यमूलाः अलङ्काराः

12

Topics –

अवतरणिका	01
उपमैका शैलूषी (चित्रमीमांसा)	01
उपमा – लुप्तोपमा	02
अनन्वयः, उपमेयोपमा, प्रतीपम्, दीपकम्	02
रूपकम् – अभेदः ताद्रूप्यं च	01
उत्प्रेक्षा – वस्तु-हेतु-फलोत्प्रेक्षाः, वाच्या गम्या च	01
अर्थान्तरन्यासः – दृष्टान्तः	01
समासोक्तिः - अप्रस्तुतप्रशंसा	01
अतिशयोक्तिः	02

Readings -

कुवलयानन्दः of अप्पयदीक्षितः, (2006), Jaya Shankar Lal Tripathi, Chowkhamba
Sanskrit Series Office, Varanasi

Activities:

Assignment:

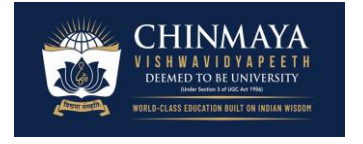
उल्लेखः, स्मरणम्, ससन्देहः, तुल्ययोगिता, व्यतिरेकः, विषमः, समः, अधिकः & अल्पः

Module Outcomes

एतस्य पाठ्यक्रमभागस्य अध्ययनेन छात्राः

Version No:

Approval Date:

- कांश्चन अर्थालङ्कारान् जानन्ति ।
- काव्येषु अलङ्कारान् अभिज्ञातुं प्रभवन्ति ।

Module 5 – श्लेषमूलाः न्यायमूलाश्च अलङ्काराः **08**

Topics –

श्लेषः (प्रकृतः अप्रकृतश्च, सभङ्गः अभङ्गश्च)	01
विरोधाभासः, व्याजस्तुतिः, प्रत्यनीकम्	01
विभावना, विशेषोक्तिः & असङ्गतिः	01
परिसंख्या	01
सङ्करः – संसृष्टिः	02
शब्दालङ्काराः	02

Readings -

कुवलयानन्दः of अप्पयदीक्षितः, (2006), Jaya Shankar Lal Tripathi, Chowkhamba Sanskrit Series Office, Varanasi

Activities:

Assignment:

काव्येषु स्थितानाम् अलङ्काराणां समीक्षणम्

Module Outcomes

एतस्य पाठ्यक्रमभागस्य अध्ययनेन छात्राः

- कांश्चन अर्थालङ्कारान् जानन्ति ।
- काव्येषु अलङ्कारान् अभिज्ञातुं प्रभवन्ति ।

Note: The number of hours may be decided by the instructors based on the content and importance of the module.

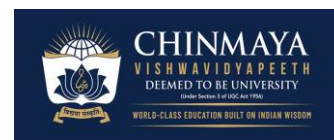
Annexure A

Glossary

1. **Course Name:** Title of the course.
2. **Course Category:** Mention the various categories applicable to the course. It could

Version No:

Approval Date:

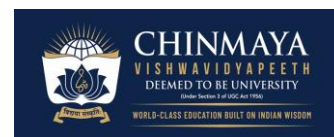

have different categories for different programmes.

3. **Lecture:** A formal discussion by a lecturer with the students on a certain topic, during a particular time slot, with a clear purpose behind the discussion.
4. **Practical:** A lesson in which theories and procedures learned are applied to the actual making or doing of something.
5. **Tutorial:** A session focused on individual/small group interaction with the students, helping them to improve their understanding of a particular topic or concept.
6. **Short Name of the Course:** This will be the name used in the transcript. It can contain a maximum of 40 characters including spaces.
7. **Core Course:** A course that comes under the category of courses which enable students to specialise in the core area of their degree and develop expertise for gainful living. It is a series or selection of courses that all students registered in a programme are required to complete before they earn a degree.
8. **Minor Course:** A course that is not related to the core areas under a Bachelor's degree or Integrated Masters programme but which is meant for enriching and broadening the students' knowledge base and to give them an interdisciplinary education. Students can opt for any Minor courses of their own interest. To be eligible for the award of a degree, students must successfully complete a fixed number of Minor courses, as determined by the University.
9. **Elective Course:** A course that is related to the core areas under a programme but where students can choose whether to opt for it or not. To be eligible for the award of a degree, students must successfully complete a fixed number of Core Elective courses, as determined by the University.
10. **Foundation Course:** A course that has been identified by the University as being central to the philosophy of enabling students to expand their thinking and discover their specific interests and passions other than "job oriented" learning. These are compulsory courses for all Programmes under which they are offered, and are common across similar degree programme types.
11. **Proficiency Course:** A course which provides useful skills and proficiency in certain areas, thereby equipping the students to face the competitive world as they step out of the portals of the University. A Proficiency course for any Programme is compulsory for all students undergoing that Programme.
12. **Self-Immersion Course:** A course, under any programme, that is determined by the University to be crucial for the overall development and growth of the student. Such a

Version No:

Approval Date:

course may not necessarily lead to the award of credits; but it is mandatory for students to attend it and successfully complete it in order to be considered eligible for the award of their degree.

13. Value Added Course: A course offered beyond academics across the University/Department/School for improving the life skills of the students.

14. Readings: Different types of readings can be listed in the following formats:

- a. <Reading 1: Second name, First name. Year. *Title of the book*. Place: Publisher. Page numbers>
- b. <Reading 2: Second name, First name. Year. "Article name." *Journal name*. Volume/Issue. Page numbers. >
- c. <Reading 3: (If the item is listed in the textbook/reading material/reference material section): Second name, First name. Year. Page numbers. >